

A gádorosi Községi Könyvtár rövid története

A Községi Könyvtár története – a megye számos kistelepüléséhez hasonlóan – a helyi Olvasókör működéséig vezethető vissza. Ezek számítanak a mai közkönyvtárak közvetlen előzményének. Gádoroson az első olvasókör 1873. december 7-én alakult *Bánfalvi Olvasókör* néven. Az elnevezés 1885. szeptember 5-én *Bánfalvi Polgári Olvasókörre* módosult, majd – összhangban azzal, hogy 1901. június 8-án Bánfalva neve Gádorosra változott – 1903. június 12-én *Gádorosi Polgári Olvasókör* lett. Állományát a kezdetektől folyamatosan ápták és gyarapították. A történelmi-közéleti változások azonban a Kör életét is jelentősen befolyásolták. Olyannyira, hogy 1944. október 6-a után már nem tevékenykedett. Összességében azonban a *Gádorosi Polgári Olvasókör* (vagy a lakosság körében ismertebb nevén: 48-as kör) kiemelt szerepet töltött be a község szociális és kulturális életében. Jól példázza ezt, hogy megszűnése után a tagok még – bár már nem szervezeten – sokáig összejártak a „Tótasszony” vagy a „Kecse”-féle vendéglőben.

A Községi Könyvtár tényleges története tulajdonképpen ezután kezdődött. Miután az Olvasókör az 1950-es évek elején kiszorult a Kossuth utca páros oldalán lévő helyéről, a Könyvtár átköltözött a Kossuth utca páratlan oldalára, valamelyik, a régi Községháza és az Óvoda közötti házba. Ebben az ingatlanban korábban a helyi Takarékpénztár, az úgynevezett „Piculás” működött. (Az épület a későbbi Napsugár Áruházzal szemben, az utca másik oldalán állt, az evangélikus templom felé menve az óvoda épülete után. Az 1950-es években kultúrteremnek és könyvtárnak használták, amíg le nem bontották.) 1954-től azonban már újra a Polgári Olvasókör hajdani székházában (a későbbi Kultúrház helyén) üzemelt.

Az 1960-as évek első felében a helyi Községi Tanács vezetése, a Megyei Tanács támogatásával megkezdte a gádorosi Kultúrház építését a korábbi 48-as kör épületének helyén (Kossuth u. 18.) A Művelődési Ház ünnepélyes felavatására 1966. november 7-én került sor, s az épületben kapott helyet a mozi, a Művelődési Otthon és a Községi Könyvtár is. Mindebből az következik, hogy a Könyvtárnak – a Kultúrház felépítéséig – ideiglenesen másik helyre kellett költöznie. Arról, hogy pontosan hová, illetve mely helyre vagy helyekre települt, megoszlanak a vélemények. Vannak, akik úgy vélik, hogy átmenetileg a mai Tót asszony-féle Közösségi Ház (korábban: Kultúrotthon, Művelődési Otthon) épületébe költözött, akadnak olyanok, akik szerint rövid ideig a mai Coop ABC (korábban: Napsugár Áruház) helyén is üzemelt, de

valószínűleg helyet adott neki az egykori Szolgáltatóház (a későbbi Presszó, ma A' la Bárd Étterem) épülete is. A kérdés eldöntését nehezíti, hogy erre vonatkozóan semmilyen hivatalos írásbeli forrást vagy utalást nem találtunk. Annyi azonban bizonyos, hogy ha az emlékezők nem tévednek (illetve nem keverik össze az intézményeket), akkor ez csakis az Olvasókör épületének lebontása után, de még a Kultúrház megépítése előtt lehetett. A Művelődési Ház (Kultúrház) felépülése után azonban már minden kétséget kizáróan ennek az épületnek az emeleti terme adott otthont az intézménynek (1965-66-tól 1985-ig).

Az új intézmény birtokba vétele nagy események számított a településen. Noha az épületet 1977-ben felújították, az egyre fokozódó helyhiány miatt indokolttá vált a Könyvtár külön helyre telepítése. Ennek okán 1984-ben áthelyezésre került a Fő utca 30. szám alatti iskola épületébe. (Az iskolát 1926 és 1947 között a katolikus egyház működtette – ez volt az ún. „kántor” iskola –, majd 1948-tól 1981-ig a gádorosi Állami Általános Iskola tantermeként működött.) A szükséges átalakítások után került sor a tényleges költözésre. A manapság „Régi Könyvtárként” ismert épület alapterülete már 285 m² volt, s külön felnőtt, zenei- és gyerekrészlege lett. Az új bibliotéka ünnepélyes átadása 1986. március 15-én történt.

2001-ben az addig külön intézményként működő Nagyközségi Könyvtár közigazgatásilag össze lett vonva a Justh Zsigmond Művelődési Házzal. Új neve *Gádoros Nagyközség Önkormányzata Képviselő-testületének Justh Zsigmond Művelődési Háza és Könyvtára* (rövidített neve: Justh Zsigmond Művelődési Ház és Könyvtár) lett. A Könyvtár székhelye maradt a Fő utca 30. szám alatt.

2017. október 15-től Gádoros Nagyközség Önkormányzata is csatlakozott a Békés Megyei Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerhez (röviden: KSZR), így az intézmény a Békés Megyei Könyvtár kistélepülési szolgáltató könyvtára lett. Fontos változás, hogy 2018 nyarán a felújított és átalakított Iskola utca 19. szám alatti „régipártház” épületébe költözhetett, ami egykoron általános iskola is volt. *Az új Könyvtár átadására 2018. augusztus 19-én került sor.*

Az átállítás és a költözés azonban időbe telt és nem volt minden nehézségtől mentes. Ez természetesen az éves statisztikai adatokban is megmutatkozott. Az új hely 80 m²-es alapterülete például nem tette lehetővé a teljes állomány átköltöztetését, ezért mérlegelni kellett, hogy mi kerüljön át és mi maradjon. (A szelekciót a kötetek természetes elhasználódása mellett az is indokolta, hogy számos dokumentum időközben elavulttá vagy behajthatatlanná vált.) Az együttműködés már eddig is számos előremutató változást hozott,

ami az állomány gyarapodása mellett a rendezvények számában is megmutatkozott. A Megyei Könyvtár támogatásával ugyanis számos olyan program valósulhatott meg, amire a szűkös anyagi források miatt korábban nem volt lehetőség. Köszönhetően KSZR-hez való csatlakozásnak, az elnyert közel 2,5 millió forintos pályázati NKA-forrásnak, az önkormányzati hozzájárulásnak, valamint Sebestyén Lászlóné intézményvezető nem kevés és áldozatos munkájának, az új helyen – immár a település központjában – a Könyvtár ma már a megfelelő tárgyi és infrastrukturális keretek között végezheti munkáját a modern közkönyvtárak korszerű követelményeinek megfelelően. Ennek jegyében 2018-tól Digitális Jólét Pontként, valamint Információs és Közösségi Szolgáltató Helyként is működik.

Az épületben található, de nem képezi részét a Könyvtár állományának a *Józsa-könyvgyűjtemény*. A több mint 3000 kötetet a Könyvtár tárolja, megőrzi és gondozza. Mivel a gyűjtemény Józsa Mihály örökösének magántulajdona és számos ritkaságszámba menő könyvet is tartalmaz (melyek a települési értéktár részét is képezik), a kötetek az intézményből nem kölcsönözhetők. Lehetőség van azonban könyvtárosi felügyelettel a kötetek megtekintésére, fényképezésére, valamint – amennyiben az adott kötet fizikai állapota ezt megengedi – helyben olvasásra, s a belőlük történő fénymásolásra is.

Szintén a Könyvtár épületén belül található a *Pongó-emlékszoba*, ami 2008 szeptemberében – a Falunapon – került átadásra a Pongó-házaspár pedagógiai és helytörténeti munkásságának tiszteletére. A szoba úgy került kialakításra, hogy hűen tükrözze Pongó Bertalan és felesége, Marika néni széles érdeklődési körét, amelyben többek között az irodalom, történelem, helytörténet, népművészet, zene, hon- és világismeret is helyet kapott. Igyekeztünk azonban megővni az őket jellemző zárkózottságot és egyszerűséget is. A tárlatban így a sok-sok összegyűjtött személyes emlék egy kis szeletkáját is megtekinthetik az érdeklődők. Az emlékszobában található dokumentumok és kéziratok, műtárgyak és egyéb berendezési tárgyak muzeális értékek, e mellett a kulturális közvagyon (települési értéktár) részét képezik. Amint a Józsa-könyvgyűjtemény esetében is, a kiállított tárgyak lefényképezésére itt is van lehetőség. A Pongó-hagyaték egy részét bemutató állandó kiállítás könyvtárosi felügyelet mellett ingyenesen megtekinthető az intézmény nyitvatartási idejében.

A Könyvtár – a korábbi hagyományőrző és értékmentő szándéknak megfelelően, illetve a helytörténeti kutatásokkal összhangban – továbbra is gyűjti azokat a régi dokumentumokat, iratokat, fotókat és tárgyakat, melyek valamiképpen kapcsolódnak Gádoros hely- és

művelődéstörténetéhez. Ennek a községben komoly előzményei vannak. Jelenleg a *helytörténeti gyűjtemény* zömét a régi könyvtárépületből megmentett, az újabban gyűjtött, valamint az időközben rendelkezésünkre bocsátott fotók, tárgyak és iratok összessége alkotja, melyeket az intézmény gondosan őriz. A dokumentumok rendszerezve, fizikailag elkülönítve, illetve elektronikus úton vannak tárolva, míg a tárgyak állandóan láthatók a Könyvtár látogatói számára, mivel a berendezéshez kapcsolódó dekoráció részét képezik. A gyűjtemény szerves része továbbá a Kiss Imre és Pongó Bertalan hagyatékához tartozó levelek, fényképek, fotók és kéziratok összessége is. Ezek feldolgozása és digitalizálása folyamatosan zajlik. E dokumentumok a Könyvtárból nem kölcsönözhetők, de lehetőség van a megtekintésükre, fényképezésükre és a fénymásolásukra. Mindamellett a közeli tervek között szerepel egy Kiss Imre-helytörténeti szoba kialakítása, valamint a mai könyvtárépület külső felújítása is.

Mindent egybevetve elmondható, hogy 2018. augusztus 19-től Gádorosnak végre olyan könyvtára van, ami megállja a helyét a megye bármely más kistélepülésén működő bibliotékához képest. Nem véletlen, hogy a látogatók napi rendszerességgel térnek be hozzánk és veszik igénybe szolgáltatásainkat. Nyitva tartásunk szintén igazodik a látogatók igényeihez. Rendszeres időközönként programokkal várjuk az óvodásokat, iskolásokat és természetesen a felnőtt lakosságot is. E mellett a Könyvtár szolgáltatásai – a nyomtatás és a fénymásolás kivételével – a Könyvtárhasználati Szabályzat betartása mellett mindenki számára díjmentesen vehető igénybe.

Könyvtártörténeti kronológia (időrendi áttekintés)

1873. december 7: Megalakul a községben a *Bánfalvi Olvasókör*. (A Belügyminisztérium illetékes tisztviselője december 19-én fogadja el az alapszabályt.)

1885. szeptember 5: Az Olvasókör újabb alapszabályt fogad el, s ettől kezdve megnevezése *Bánfalvi Polgári Olvasókör* lesz. (Ez az alapszabály 1903. június 12-ig van érvényben.)

1901. június 8: A község felveszi a *Gádoros* nevet.

1903. június 12: Az Olvasókör új neve – összhangban a település nevének megváltozásával – *Gádorosi Polgári Olvasókörre* módosul. (Ekkor lép életbe – az immár nyomtatásban is kiadott – harmadik alapszabály, amely az 1940-es évek végéig, az olvasókör megszűnéséig marad érvényben.)

1920: A *Gádorosi Polgári Olvasókör* megvásárolja a Kossuth utca 18. szám alatti épületet.

1937: Az Olvasókör megszerzi a Kossuth utca 18. szám alatti székházhoz közvetlenül csatlakozó két ingatlant is.

1944. október 6: Ettől kezdve az Olvasókör hivatalosan már nem tevékenykedik.

1947. március 7: A *Gádorosi Polgári Olvasókört* hivatalosan felosztatják.

1947. november 21: A belügyminiszter az Olvasókör vagyonát a Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetségének juttatja, melyre a szakszervezet mellett a Szociáldemokrata Párt gádorosi szervezete is bejelenti igényét.

1947. december 30: A Szociáldemokrata Párt helyi csoportja az épületet és a berendezési tárgyakat ténylegesen is a tulajdonába veszi.

1940-es évek vége - 1950-es évek eleje: A Könyvtár átköltözik a Kossuth utca páratlan oldalára – szembe az Olvasókör korabeli épületével – valamelyik, a régi Községháza és az Óvoda közötti házba. Ebben az ingatlanban korábban a helyi Takarékpénztár (Gádorosi Földművesek Hitelszövetkezete), az úgynevezett „Piculás” működött. Az épületet később lebontották.

1952. február: Az egykori Tót asszony-féle vendéglő épületét – ahol az Olvasókör tagjai közül sokan a felosztatás után még összejártak – államosítják. Ennek következtében az egykori tagok erről a helyről is végleg kiszorulnak.

1946-47: A falusi lakosság könyvtári ellátására tervezetek készülnek. Ennek megfelelően az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ helyett alapított Országos Könyvtári Központ Népkönyvtári Osztálya megkezdi a falusi könyvtárak szervezését és könyvellátását végző hálózati központok (ún. „körzeti könyvtárak”) létrehozását.

1949: Ez év októberéig országosan 10 körzeti könyvtár jön létre és ezek 471 falusi könyvtárat alapítanak.

1950: Központi utasításra összevonják a városi és a körzeti könyvtárakat.

1952: Megszületik a megyei és a járási könyvtárak hálózata. Az egyes közigazgatási egységeknek megfelelően a megyei könyvtárak lesznek az adott terület könyvtári központjai, és a járási könyvtárak (mint alközpontok) végzik a falusi könyvtárak szakmai irányítását.

1954: A volt Tót asszony-féle vendéglő (Kossuth utca 42.) helyén – amit addig az FMSZ bérelt – Művelődési Otthont létesítenek. (Az épület egy ideig Ifjúsági Házként is működött.) A Községi Könyvtár a korábbi Polgári Olvasókör épületében (Kossuth utca 18.) kap újra helyet.

1955: Pongó Bertalan szervezésében megnyílik az első helytörténeti-néprajzi kiállítás Gádoroson.

1957 nyara: A tanácselnök társadalmi munkában az Olvasókör egykori könyvtárosát, Molnár Jánost bízza meg a Községi Könyvtár rendbe hozásával. Ennek köszönhetően elindul vasárnap délutánonként a kölcsönzés a régi Polgári Olvasókör épületében.

1958: A falusi könyvtárak a helyi Tanácsok kezelésébe kerülnek.

1958. november 1: A Községi Könyvtár 1. sz. leltárkönyvének legelső bejegyzése. Innentől kezdve vezetik a leltárkönyveket. (Feltehetően létezett korábban is nyilvántartás, ám ezek az iratok nem maradtak ránk.)

1960-as évek eleje: A volt Polgári Olvasókör (48-as kör) épülete lebontásra kerül, ezért a Könyvtár – a Kultúrház felépítéséig – ideiglenesen másik helyre költözik. (Ezekben az években feltehetően a későbbi Napsugár Áruház helyén, valamint a Szolgáltatóház épületében működik.)

1962. július: Megjelenik *Gádorosi Híradó* első száma a Magyar Szocialista Munkáspárt Gádorosi Szervezetének kiadásában. (Felelős szerkesztője: Pongó Bertalan.)

1963. február 16: A Művelődési Otthon (a későbbi Tóth asszony-féle Közösségi Ház) felveszi Justh Zsigmond nevét.

1963-64: A helyi Községi Tanács vezetése a Megyei Tanács támogatásával megkezdí a Művelődési Ház (Kultúrház) építését.

1966. november 7: Ünnepelesen felavatják a Művelődési Házat (Kultúrház). Az épületben kap helyet a Művelődési Otthon, a mozi (ami korábban a mai CBA-áruház helyén volt) és az emeleten a Könyvtár.

1970. január 1: Gádoros település nagyközséggé válik. Ettől az évtől kezdődően maradtak ránk a legkorábbi állományellenőrzési és leltári jegyzőkönyvek, melyek a teljes könyvtári állomány és a leltárkönyvek áttekintésén alapulnak.

1973: Megnyílik Napsugár Áruház a helyi Tanács és a Petőfi TSZ hozzájárulásával.

1974: Átadják a Presszót az egykori Szolgáltatóház helyén.

1975: A 3/1975. (VIII. 17.) KM-PM együttes rendelet a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törlésről szóló szabályzata ettől az évtől előírja, hogy a 10 001-25 000 könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak három évenként kötelesek időszakai leltárt végezni legalább két személy részvételével. E mellett az időszakai leltározáson kívül a könyvtár köteles soron kívüli leltározást tartani, ha az állományban elháríthatatlan esemény (vis maior) vagy bűncselekmény károkat okozott.

1978-1981: Megépül Központi Iskola, amit 1981. szeptember 1-jén adnak át oktatás céljára.

1983: A Fő utca 30. szám alatti iskolai ingatlant használaton kívül helyezik. Az iskolát 1926 és 1947 között a katolikus egyház működtette (ez volt az ún. „kántor” iskola), majd 1948-tól 1981-ig a gádorosi Állami Általános Iskola tantermeként működött.

1984: A Nagyközségi Könyvtár áthelyezésre kerül a Fő utca 30. szám alatti volt iskola épületébe. Az intézmény megkapja azokat a polcokat, székeket és asztalokat, amelyeket a békéscsabai Megyei Könyvtárban leselejteznek.

1986. március 15: Ünnepelesen átadják az új Könyvtár épületét a Fő utca 30. szám alatt. Ebben az évben jön létre a Könyvtár zenei részlege is.

1993: Az intézmény videokazettákat vásárol, így a beiratkozott olvasók helyben nézhetnek filmeket, s a VHS-kazetták kölcsönzésére is lehetőség nyílik.

1994: Justh Zsigmond-emlékév – az író halála 100. évfordulójának tiszteletére.

1999: A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma pályázatán a megyében csak a gádorosi Könyvtár nyeri el a 18 kötetes *Britannica Hungarica Enciklopédia-sorozat*ot. (A Soros Alapítvány pályázatán is nyer 60 könyvet az intézmény.)

2000. szeptember 29: A Falunap keretében bemutatásra kerül a helyismereti tanulmányokat, írásokat összegyűjtő *Gádorosi Füzetek* legelső kötete. (Szerkeszti: Bárány Ferenc és Pongó Bertalan, kiadja: Gádoros Nagyközség Önkormányzata.)

2001: A Magyar Soros Alapítvány által meghirdetett az *Egészségkárosodottak könyvtári ellátásának segítése* című pályázaton nyert összegből hangoskönyveket (magnókazettára felolvasott műveket), valamint kézi nagyítót és egy kerekesszéket vásárol az intézmény.

2001. november 29: Az addig külön közművelődési intézményként működő Nagyközségi Könyvtár – a megye számos kistélepüléséhez hasonlóan – közigazgatásilag összevonásra kerül a Művelődési Házzal, s új neve Gádoros Nagyközség Önkormányzata Képviselő-testületének Justh Zsigmond Művelődési Háza és Könyvtára (rövidített neve: Justh Zsigmond Művelődési Ház és Könyvtár) lesz. A Könyvtár székhelye marad a Fő utca 30. szám alatt.

2002. november 1: Elindul a „Könyvfutár-szolgálat”, mely szolgáltatással – vagyis a könyvek igény szerinti ingyenes házhozszállításával – az idős, nehezen közlekedő, mozgásukban korlátozott személyek számára is lehetővé kívánja tenni az intézmény a könyvkölcsönzést. (A segítségnyújtás e formája a mai napig nem szűnt meg, s kérésre igénybe vehető.)

2004: Gádoros Nagyközség Önkormányzata sikeresen szerepel az Informatikai és Hírközlési Minisztérium által kiírt *e-Magyarország Pontok I.* elnevezésű pályázatán, melyben a Justh Zsigmond Művelődési Ház és Könyvtár számára pályáztak meg számítástechnikai berendezéseket és internet-hozzáférési lehetőséget. (Ennek köszönhetően 2-2 PC-t, 2 nyomtatót, 2 fő 30 órás akkreditált képzését, 2 fő részvételét az IHM egy napos speciális felkészítőjén, valamint arculati elemeket, kül- és beltéri táblákat, nyitólapokat, képernyő-pihentetőket és számítógép-használati oktatóanyagokat nyer az intézmény.)

2005: A Nagyközségi Könyvtár is részt vesz *A Nagy Könyv* országos programsorozatban, mely tevékenységéért december 16-án elismerő oklevelet kap.

2008: A Falunapon megnyitásra kerül a Pongó-emlékszoba a mai Könyvtár (Iskola u. 19.) épületében. Az *e-Magyarország Pont* pályázatának keretében egy új számítógép és egy multifunkcionális gép beszerzésére is sor kerül.

2011 - 2012: A *Márai-program I-II.* keretében ebben a két évben összesen 400 ezer Ft értékben vásárolhat könyveket az intézmény.

2013: A *Márai-program III.* keretében a Könyvtár ez év novemberében újabb 200 ezer Ft értékű könyvbeszerzési támogatást nyer.

2014: Ebben az évben az intézmény a Nemzeti Könyvtár Program keretében megkapja a teljes *Nemzeti Könyvtár-sorozatot* (100 kötet), valamint a Magyar Kormány ajándékként hozzájut a 21 kötetes *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben-sorozathoz* is.

2015: A *Márai-program IV.* kapcsán a könyvállomány 50 kötetrel gyarapodik.

2016: A *Márai-program V-VI.* keretében újabb 140 kötetrel nő a könyvtári állomány.

2017. október 15: Gádoros Nagyközség Önkormányzata csatlakozik a Békés Megyei Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerhez (röviden: KSZR), így a Nagyközségi Könyvtár a Megyei Könyvtár kistélepülési szolgáltató könyvtára lesz.

2018: Az intézmény csatlakozik a Digitális Jólét Programhoz, így a továbbiakban Digitális Jólét Program Pontként is üzemel. Ebben az évben a könyvállomány a *Márai-program VII.* keretében újabb 82 kötet kerül az állományba.

2018. június-július: A Könyvtár a Fő utca 30. szám alatti régi épületből a felújított Iskola utca 19. szám alá költözik. (Az épület egykoron „Pártház” és Általános Iskola is volt.)

2018. augusztus 19: Az új Könyvtár épületének (Iskola utca 19.) ünnepélyes átadása. Az új helyen – immár újra a település központjában – az intézmény már a megfelelő tárgyi és infrastrukturális keretek között végezheti munkáját. A hagyományos könyvtári feladatok mellett – a modern kistélepülési közkönyvtárak korszerű követelményeinek megfelelően – Digitális Jólét Program Pontként, valamint Információs és Közösségi Szolgáltató Helyként is működik.

2019. január 1: A hagyományos katalóguscédulás kölcsönzést hivatalosan is felváltja az elektronikus (számítógépes) nyilvántartó rendszer.

2020. március 17: A koronavírus-járványra való tekintettel ettől a naptól kezdve a Nagyközségi Könyvtár is kénytelen zárva tartani.

2020. június 16: A COVID-19 járvány terjedését megelőző, a törvény által is előírt óvintézkedések betartása mellett az intézmény újra megnyitja kapuit.

*

Az összeállítás a GÁDOROSI FÜZETEK 14. – A gádorosi Községi Könyvtár története. (Írta és szerkesztette: Muhel Gábor. Kiadja: Gádoros Nagyközség Önkormányzata. Gádoros. 2020.) című helytörténeti kiadvány alapján készült.